

Drentsche Aa: **dit is waar ik voor sta!**

1 **Drentsche Aa:** **een uniek gebied met unieke inwoners**

In het Nationaal Park Drentsche Aa wonen meer dan 30.000 mensen. En één ding staat als een paal boven water: zij voelen zich heel erg verbonden met hun leefomgeving. Daarom willen zij ook graag betrokken zijn bij beslissingen over veranderingen in het gebied. Als woningeigenaar, als inwoner en als gemeenschap. Ook als het gaat om de energietransitie.

In het project *Energietransitie en Participatie Drentsche Aa* staan inwoners centraal. En de verbondenheid die zij voelen met hun leefomgeving in het bijzonder.

Het project *Energietransitie en Participatie Drentsche Aa* is een driejarig project dat eind 2023 wordt afgerond. Het project geeft een impuls aan de energietransitie in het gebied. Maar dan wel gedragen door de inwoners van het gebied en met behoud van ruimtelijke kwaliteit, erfgoed, landschap en natuur. In plaats van energiemaatregelen als uitgangspunt te nemen en deze vervolgens zo goed mogelijk in te passen, staan de inwoners en hun leefomgeving centraal: *Hoe voelen inwoners zich verbonden met hun woonomgeving? Welke waarden kennen zij toe aan de natuur, het landschap, het erfgoed en andere elementen in en om hun dorp? Welke mogelijkheden zien zij voor nieuwe ontwikkelingen? Wat moet behouden blijven en wat mag er veranderen? En vervolgens: welke energiemaatregelen passen hier bij en onder welke voorwaarden?*

Bovenstaande vragen stonden centraal in een onderzoek dat bestond uit verschillende online werksessies, een uitgebreide enquête en gesprekstafels met inwoners. Het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool Groningen voerde het onderzoek uit in samenwerking met de Natuur en Milieufederatie Drenthe en de BOKD. De resultaten van het onderzoek vormen de grondslag van dit document *“Drentsche Aa, dit is waar ik voor sta!”*

Deze gebundelde inwonersvisies zijn bedoeld als inspiratie en handvat voor dorpen en lokale initiatieven om het gesprek aan te gaan over de energietransitie. Ze vormen een mooie basis voor inwoners, werkgroepen, initiatieven, overheden en andere partners om met elkaar vorm te geven aan de energietransitie in dit bijzondere en prachtige gebied. Daarnaast is het bedoeld als handvat voor overheden en met name gemeenten om hun inwoners nog effectiever te ondersteunen bij hun ambities om werk te maken van de energietransitie. Ook na afloop van het project.

Hier vind je het uitgebreide rapport ***Inwonersvisies Drentsche Aa en de energietransitie*** en het ***Rapport vragenlijst Landschap & Energie***.

Aan de slag met het werkboek

Het mooie is dat er in het Drentsche Aa-gebied al heel veel lokale initiatieven zijn die werk maken van de energietransitie. In dit document is een aantal van deze initiatieven opgenomen als goede voorbeelden en ter inspiratie.

In het project maken we gebruik van het werkboek *Wij Doen Het! Samen energie steken in onze waardevolle gebouwen, dorpen en landschappen*. Dit is een praktisch werkboek ontwikkeld

voor lokale gemeenschappen om vanuit hun belangen en opgaven, met anderen aan de slag te gaan om lokaal gedragen erfgoedsensitieve energieplannen te ontwikkelen. In dit document verwijzen we naar verschillende werkbladen waar dorpen of werkgroepen gebruik van kunnen maken om samen de situatie in hun dorp beter in kaart te brengen, besluiten te nemen en plannen te maken.

Nationaal Park Drentsche Aa kan bijdragen aan energietransitie

Sinds het klimaatakkoord in 2019 werd vastgesteld is de energietransitie in een stroomversnelling gekomen. Het belangrijkste doel van het klimaatakkoord is om uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen terug te dringen om de gevolgen van klimaatverandering te beperken. De energietransitie kan een belangrijke bijdrage leveren aan het behalen van de klimaatdoelen.

Op regionaal niveau zijn er Regionale Energiestrategieën (RES) ontwikkeld. Ook in Drenthe. En veel gemeenten hebben inmiddels beleid voor duurzame energieopwek en een visie voor de warmtetransitie ontwikkeld. Voor het Drentsche Aa-gebied is in 2018 een studie uitgevoerd over de mogelijke bijdrage van het gebied aan de energietransitie. De bevindingen hiervan zijn te lezen in het rapport *‘Drentsche Aa, landschap met energie? De mogelijke bijdrage van het Nationaal Park Drentsche Aa aan de energietransitie’*.

2

Betrokken bij het Drentsche Aa-gebied

Drentsche Aa is onderdeel van wie wij zijn

Inwoners van het Drentsche Aa-gebied zijn zich zeer bewust van, en voelen zich zeer verbonden met hun leefomgeving. Velen wonen in het gebied vanwege de unieke gebiedskenmerken en willen daarom ook niet meer weg. Veel inwoners zijn goed op de hoogte van de geschiedenis van het gebied. Of ze er nu geboren zijn of niet, het Drentsche Aa-gebied staat voor hen voor groot woongenot. Ze recreëren graag in hun directe omgeving. Wandelen staat op nummer één.

Wat maakt het Nationaal Park Drentsche Aa zo bijzonder?

Dit oeroude landschap is gevormd door de relatie tussen mens en natuur. Met de esdorpen, waar schapen afwisselend graasden op de heidevelden en de brink. De prachtige beekdalen die onaangetast de tijd hebben doorstaan. En de grote rijkdom aan erfgoed: eeuwenoude karrensporen, hunebedden, grafheuvels, Saksische boerderijen en kerken. Dit alles maakt het Drentsche Aa-gebied uniek. Bij een grote verandering zoals de energietransitie, die impact heeft op dit landschap, moeten we een zorgvuldige afweging maken tussen het doel en behoud van dit prachtige gebied.

Inzet voor de leefomgeving

Heel veel inwoners van het gebied zetten zich op één of andere manier vrijwillig in voor hun dorp: voor de dorpsgemeenschap, natuurbeheer, zorg, goede doelen of het lokale energie-initiatief.

76% van de inwoners zet zich als vrijwilliger in voor de gemeenschap.

Oog voor elkaar

Inwoners van de dorpen hebben oog voor elkaar. Ze dragen zorg voor elkaar, hun dorp en voor hun omgeving. Dat is zo kenmerkend aan het typische Drentse Naoberschap, waarbij dorpsgenoten elkaar altijd met raad en daad terzijde staan. Ook aan de energietransitie wordt gezamenlijk vorm gegeven. Dat doen inwoners graag in samenwerking met andere partijen, zoals de gemeente, ondernemers in het gebied en maatschappelijke organisaties.

De lokale gemeenschap houdt de regie

Op basis van de verbondenheid met de leefomgeving en met elkaar houdt de lokale gemeenschap graag de regie over wat er in hun dorp en omgeving gebeurt. Zij kennen de omgeving als geen ander, maar ook de belangrijkste opgaven waar zij zich samen voor in willen zetten. Ook als het gaat om energie. Daarom bepalen zij het liefst zelf de ambitie en de randvoorwaarden. Een energietransitie passend bij het gebied dus. En bij haar inwoners: *Drentse nuchterheid, bescheidenheid en saamhorigheid.*

94% van de inwoners vindt dat zij zelf de beslissingen over duurzame energieopwekking in of bij hun dorp moeten nemen. Het liefst via energie-initiatieven en in samenspraak met de gemeente.

Rolde denkt niet te groot en niet te klein

“Denk niet te klein over jezelf: alle kleine beetjes helpen; alle (positieve) aandacht voor de energietransitie is meegenomen, ook als het in eerste instantie maar weinig mensen lijkt te bereiken. Denk aan de andere kant ook niet te groot: als energie-initiatief kun je niet alle problemen oplossen. En dat hoeft gelukkig ook niet!”

Uit een interview met Janet van der Weide, voorzitter van Stichting Rolde Energieneutraal

3

Waardering van de leefomgeving

Kenmerkende elementen die het meest gewaardeerd worden zijn:

- de natuurgebieden
- de Drentsche Aa, de beken en de stromen
- rust, stilte en duisternis
- de karakteristieke es-dorpen en dorpsgezichten
- recreatie en wandelmogelijkheden
- afwisseling tussen natuur en agrarisch landschap

Behoud de kenmerkende elementen

Inwoners van het Drentsche Aa-gebied waarderen hun directe leefomgeving. Ze vinden het landschap belangrijk. De meerderheid van de bevroagde inwoners vindt dat het Drentsche Aa-gebied weliswaar mee mag veranderen met de tijd, maar het moet wel herkenbaar blijven. Hierbij moet zuinig worden omgesprongen met de kenmerkende elementen van het gebied.

77% van de inwoners vindt dat kenmerkende elementen niet mogen veranderen.

Natuurgebieden en beekdalen moeten van nieuwe ontwikkeling en ingrepen gevrijwaard blijven. Ook moet er rekening gehouden worden met erfgoed en het dorpsgezicht. Dat maakt de energietransitie in een gebied met zoveel landschappelijke- en cultuurhistorische waarden geen gemakkelijke opgave.

94% van de inwoners vindt het landschap en de natuur belangrijk voor de dorpsgemeenschap.

Er zijn ook zorgen

Inwoners maken zich zorgen over de toekomst van het landschap, de natuur en de biodiversiteit in het Nationaal Park Drentsche Aa, maar ook over de kwaliteit van het grond- en drinkwater. De klimaatdoelen en de energietransitie zijn daarom extra belangrijk.

72% van de inwoners maakt zich zorgen over de toekomst van de biodiversiteit in het Nationaal Park Drentsche Aa.

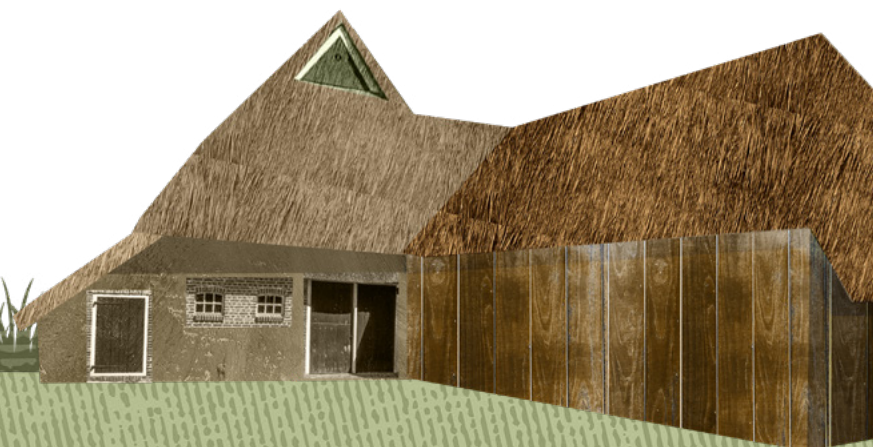
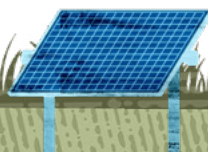
Aan de slag in jouw dorp met het werkboek Wij Doen Het

→ **Werkblad 02 Gebiedsonderzoek:**

Kom meer te weten over het verleden en de ontstaansgeschiedenis van een buurt, dorp of landschap.

→ **Werkblad 03 Kwaliteits- of waardenkaart en/of Werkblad 04 Vragen voor verhaallijnen:**

Breng samen met dorpsgenoten de belangrijkste waarden en kwaliteiten van jouw dorp in beeld door een Kwaliteits- of waardenkaart of door een verhaallijn van jouw dorp te maken.

4

Ambitie

Klimaatactie is belangrijk

Inwoners voelen zich verantwoordelijk om iets te ondernemen tegen klimaatverandering. Zij zijn ook bereid actie te ondernemen en willen graag een stem hebben bij het bepalen van de ambitie en doelstellingen van de energietransitie in hun dorp.

87% vindt het ondernemen van actie tegen klimaatverandering belangrijk.

Gasteren: Droombeeld voor de toekomst

“Wij zijn met z’n allen verantwoordelijk voor het doorgeven van een gezonde, veilige en leefbare wereld aan de komende generaties. En al kunnen we niet de wereld veranderen, we kunnen wel ons eigen kleine stukje aarde veranderen; ons huis, ons dorp en onze nabije omgeving. Het streven van de werkgroep energietransitie is om heel Gasteren in 2030 vrij van fossiele energie te krijgen.”

Uit een interview met Iris Koffijberg, werkgroep en penningmeester dorpsbelangen Gasteren

Er gebeurt al heel erg veel

Vrijwel alle inwoners hebben al één of meerdere maatregelen genomen om hun woningen te verduurzamen. Naast het tegengaan van klimaatverandering vinden inwoners het belangrijk om het wooncomfort te verbeteren én om kosten te besparen. Ook voordat de oorlog in de Oekraïne uitbrak namen veel inwoners al energiemeatregelen.

Top 10 genomen maatregelen¹

1. Raamisolatie
2. Duurzame verlichting
3. Dakisolatie
4. Muurisolatie
5. Zonnepanelen
6. Vloerisolatie
7. Minder ruimten verwarmen
8. Thermostaat lager gezet
9. Efficiënte Cv-ketel
10. Tussendeuren meer sluiten

1. NB. In het onderzoek is enkel gevraagd naar het type energiemeatregelen niet naar de kwaliteit en kwantiteit van de toepassing.

Maar er is nog veel te doen

Maar tegelijkertijd is er nog heel veel te doen. De meeste huizen worden nog verwarmd met behulp van aardgas of andere fossiele brandstoffen. Of met hout. Het grote aantal oudere en vrijstaande huizen maakt de energietransitie in het gebied niet makkelijker. Het kan hierbij helpen om de energieopgave van een dorp in kaart te brengen: wat gebruikt het dorp aan energie en hoeveel energieopwekking is nodig? En hoeveel energiebesparing is al toegepast?

94% van de inwoners is voor de verwarming van hun woning nog afhankelijk van fossiele energie.

Zelfvoorzienend geen doel op zich

100% zelfvoorzienendheid is een mooi streven, maar is niet per se nodig en ook niet realistisch. Grootschalige opwek in het gebied is niet gewenst. De waarden van het landschap, natuur en het woongenot wegen mee bij de keuzes over energieopwekking. Om een bijdrage aan de klimaatdoelen te leveren zijn veel maatregelen zonder negatieve impact op de leefomgeving mogelijk. Die mogelijkheden moeten worden benut!

Eext wil het dak op

De Energiecoöperatie Ossenstroom startte eind 2021 met een duurzame missie: het dorp Eext voorbereiden op een toekomst met duurzame energiebronnen. Met oog voor het behoud van karakteristieke elementen en sociale cohesie werkt de groep met passie aan de energietransitie in het dorp. De focus ligt eerst op het realiseren van duurzame opwek. Er is al een dak gevonden waar asbest plaatsmaakt voor een partij zonnepanelen waarvan de stroom collectief afgenomen kan worden.

Uit een interview met Nick Scholte uit Eext, Energiecoöperatie Ossenstroom

8% van de inwoners denkt dat het Nationaal Park kan voorzien in haar eigen energiebehoefte aan duurzame energie.

Een energieneutraal Rolde

De naam zegt het al: “Wij willen dat alle energie die we als dorp gebruiken duurzaam wordt opgewekt en geen negatieve klimaatimpact heeft. Om dat te bereiken ligt onze eerste focus op besparen, daarna op duurzaam opwekken en efficiënt gebruiken.”

Uit een interview met Janet van der Weide, voorzitter van Stichting Rolde Energieneutraal

De energietransitie staat niet op zichzelf

Maak energie onderdeel van andere opgaven in een dorp: kijk breder dan energie opwekken en energie besparen alleen en ga op zoek naar combinaties met lokaal belangrijke thema's die spelen in het dorp of de omgeving. Het gaat hierbij bijvoorbeeld over betaalbaar wonen, de stikstofopgave, perspectief voor jongeren, consumptiepatronen, sociale verbondenheid, mobiliteit en bereikbaarheid. Pak de energietransitie in samenhang met deze onderwerpen op.

Duurzaam Glimmen denkt verder

“De Coöperatie Duurzaam Glimmen zet zich in om vorm te geven aan zowel de energietransitie als ook aan het zorg dragen voor het herstel en het behoud van de biodiversiteit. Ook denken we na over hoe we de opbouw van een circulaire economie kunnen ondersteunen.”

Uit een interview met Frits Sibers, bestuurslid Coöperatie Duurzaam Glimmen

Experimenteer

Het Drentsche Aa-gebied is een bijzonder waardevol gebied met kenmerkende eigenschappen. Dit biedt beperkingen, maar ook kansen om het anders te doen en vraagt om ruimte om te experimenteren. Met nieuwe technische oplossingen en met nieuwe samenwerkingsverbanden tussen inwoners onderling, maar ook met anderen, zoals de gemeente, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Aan de slag in jouw dorp met het werkboek Wij Doen Het

- **Werkblad 01 Gebouwenonderzoek:**
Breng de gebouwen in jouw dorp in beeld. Wat zijn overeenkomsten en verschillen? En welke opvallende verschillen kunnen van belang zijn in de uitwerking naar een energieplan?
- **Werkblad 05 Energieverbruik gebouw:**
Breng voor het dorp het energieverbruik van de gebouwen in kaart.
- **Werkblad 06 Energieverbruik gebied:**
Breng voor het dorp het energieverbruik van het dorp / het gebied in kaart.
- **Werkblad 07 Energieopgave:**
Breng samen met dorpsgenoten de totale energieopgave voor jouw dorp in kaart.
- **Werkblad 09 Verhaallijn hedendaagse energie:** Ga samen met je dorpsgenoten na welke energiemaatregelen er in het verleden al genomen zijn. Dat kan al lang geleden of heel recent zijn.
- **Werkblad 12 Visiedocument:**
Maak samen met dorpsgenoten een dorpsenergievisie, een document waarin jullie uitspraken doen over welke (combinatie van) opgaven voor jullie belangrijk zijn en aan welke voorwaarden de te ontwikkelen oplossing moet voldoen.

5

Lokale initiatieven en samenwerking

Op basis van breed draagvlak

Zoveel mogelijk mensen in het dorp doen mee. Bewustwording, draagvlak en actiebereidheid zijn bepalend bij het slagen van de energietransitie. Er wordt veel energie gestoken in bewustwording onder en het betrekken van alle inwoners. De kenmerkende gemeenschapszin (naoberschap) in de dorpen in het Drentsche Aa-gebied biedt hier een vruchtbare bodem voor. Een dorpsenquête of een laagdrempelige actie zijn goede manieren om draagvlak en betrokkenheid te creëren.

Inwoners in de 'driver's seat'

Inwoners zijn de trekkers van de energietransitie in hun dorp. Dat geldt voor zowel energiebesparing en het opwekken van duurzame energie. Zij bepalen mede wat de ambitie is. Om de energietransitie te versnellen, werken zij samen en organiseren zich. Niet de overheid alleen bepaalt wat er gebeurt. Inwoners beslissen mee over energie in hun omgeving. Dat kan op veel manieren. Bijvoorbeeld via de dorpsvereniging, met een werkgroep, een energie-initiatief of een energiecoöperatie. Gelukkig staan de gemeenten hier ook voor open!

Wat wil de Roldenaar?

Eén van de eerste acties die de werkgroep Rolde Energieneutraal (REN) ondernam was het uitzetten van een dorpsbrede enquête, waarmee mensen zich op konden geven om mee te doen. Dat resulteerde in een flinke uitbreiding. Daarnaast was de enquête vooral bedoeld om zicht te krijgen op de mening van Roldenaren over de energietransitie. Wat vonden ze bijvoorbeeld van zon op dak, zon op land of windmolens? En wat hadden ze zelf al gedaan aan isolatie?

Uit een interview met Janet van der Weide, voorzitter van Stichting Rolde Energieneutraal

Ook voor mensen met een krappe beurs

Ook mensen met een kleine beurs doen mee. Voor deze mensen wordt vooral gekeken naar laagdrempelige acties en mogelijkheden om de energielasten te beperken. Daarnaast wordt er naar speciale financiële regelingen gezocht zodat ook zij mee kunnen doen.

50% van de inwoners denkt de verduurzaming van hun woning niet of alleen met subsidies of leningen te kunnen financieren. 19% denkt de verduurzaming zonder problemen te kunnen betalen.

Inwoners kunnen het niet alleen

Toch vinden veel mensen energie besparen en opwekken ingewikkeld. Er is behoefte aan samenwerking en ondersteuning. Daarom zoeken inwoners, gemeente, ondernemers en maatschappelijke organisaties elkaar actief op. De gemeenten hebben al beleid voor duurzame energieopwek en energiebesparing. Vaak zijn er concrete regelingen waar inwoners gebruik van kunnen maken. Ondernemers hebben veel kennis en expertise in huis en maatschappelijke organisaties kunnen een adviserende, ondersteunende en verbindende rol spelen.

45% van de inwoners vindt het maken van verduurzamingskeuzes ingewikkeld of zeer complex.

Durf te vragen en leer van elkaar!

“We zijn vrijwel direct begonnen met andere partijen om de tafel te gaan, die ons op weg kunnen helpen. Zo hebben we contact met de Energiecoöperatie Drentsche Aa, Rolde Energieneutraal, de gemeente Aa en Hunze en de Natuur en Milieufederatie Drenthe. We willen dan ook meegeven: deel je kennis en leer van elkaar! Zo komen we verder.”

Uit een interview met Iris Koffijberg, werkgroep en penningmeester dorpsbelangen Gasteren

Lokale adviseurs voor lokale ondersteuning

In veel dorpen zijn opgeleide energiecoaches en warmtescanners. Zij spelen een belangrijke rol bij bewustwording en bij het adviseren van dorpsgenoten in het nemen van mogelijke energiematregelen. Ook zorgen zij voor een actieve uitwisseling van ervaringen. Energiecoaches hebben vaak een sterke band met de gemeente én maken onderdeel uit van de lokale gemeenschap. Zij kunnen daarmee een sleutelpositie vervullen in de samenwerking tussen energie-initiatieven met gemeenten.

Leren van elkaar

Vrijwel alle inwoners hebben al maatregelen genomen om hun woning te verduurzamen. Buren en andere dorpsgenoten kunnen hiervan profiteren. Het delen van ervaringen kan een belangrijke bijdrage leveren aan de energietransitie in een dorp. Organiseer eens een open-huizen route in jouw dorp! In veel dorpen in het Drentsche Aa-gebied zijn werkgroepen of andere bewonersinitiatieven actief. De lessen en ervaringen die dat oplevert zijn waardevol voor dorpsgenoten, maar ook voor andere dorpen en werkgroepen in het gebied.

De Coöperatie Duurzaam Glimmen: We zullen ons al lerend moeten ontwikkelen

“Werken aan duurzaamheid is werken aan een onbekende toekomst. Deelname aan het Drentsche Aa project, het participeren in een groter netwerk, leren van elkaar, is een zoektocht naar nieuwe ideeën, inzichten, mogelijkheden, inspiratie en ervaringen. We zullen ons al lerend moeten ontwikkelen.” Dat is een belangrijk motivatie van de Coöperatie Duurzaam Glimmen om deel te nemen aan het deelproject Energietransitie en Participatie Drentsche Aa.

Uit een interview met Frits Sibers, bestuurslid Coöperatie Duurzaam Glimmen

Aan de slag in jouw dorp met het werkboek Wij Doen Het

→ Werkblad 11 Krachtenveldanalyse:

Organiseer een dorpsbijeenkomst en breng alle belangrijke spelers in kaart en bekijk op wat voor manier samenwerking mogelijk is. Wat zijn hun ambities, belangen en plannen en welke mogelijke ondersteuning kunnen zij bieden?

→ Werkblad 13 Checklist type plan:

Denk met elkaar na over het type plan voor jouw dorp.

→ Werkblad 16 Vergelijken organisatievormen:

Bepaal welke organisatievorm het best bij de ambities van het dorp past.

→ Werkblad 17 Selecteren deskundige adviseur:

Breng in beeld welke ondersteunings- en adviesbehoefte je hebt en wie je daarvoor zou kunnen benaderen.

6

Energiemaatregelen: besparen

Extra grote opgave

Tijdens bijeenkomsten is met trekkers van lokale energie-initiatieven en inwoners gesproken over de mogelijkheden invulling te geven aan verduurzaming in een bijzondere leefomgeving. Het Drentsche Aa-gebied kent veel vrijstaande woningen. Ook het aantal monumenten ligt er hoger dan het landelijk gemiddelde. Dat maakt verduurzaming en energiebesparing een extra lastige en kostbare opgave. Desondanks hebben veel inwoners al eerste stappen gezet richting de verduurzaming van hun woning.

Mogelijkheden

Veel inwoners zien wel degelijk mogelijkheden om hun woning (verder) te verduurzamen. Inwoners hebben daarbij behoefte aan technische ondersteuning. En er zijn inwoners die niet goed weten hoe ze energie kunnen besparen. Juist deze inwoners verdienen een duwtje in de rug.

Begin met kleine stappen

De weg naar een energieneutraal dorp begint juist met het zetten van kleine stappen. Er zijn veel maatregelen die relatief makkelijk te realiseren zijn en weinig kosten met zich mee brengen. Deze maatregelen zijn relatief snel terug te verdienen. Het gaat hier met name om bespaaracties op individuele basis. Maar deze kunnen wel collectief ondersteund worden! Dit is een manier voor dorpsgroepen om inwoners op een laagdrempelige manier te betrekken en te activeren.

Zo zijn er mogelijkheden om energie te besparen door:

- Over te stappen op duurzame verlichting (LED)
- Minder ruimten te verwarmen
- De thermostaat lager te zetten
- Tussendeuren meer te sluiten
- Kieren te dichten door middel van tochtstrips
- Dikkere gordijnen
- Het plaatsen van radiatorfolie

Lichtvoetigheid

Klimaatverandering en de energietransitie zijn voor veel mensen complexe en grote opgaven. En doordat het thema ook nog urgent is willen inwoners snel resultaat zien. Dat groeit sommige mensen boven het hoofd. Lichtvoetigheid kan helpen verduurzaming behapbaar te maken: allesomvattend en groot is complex, houd het daarom behapbaar en begrijpelijk. Organiseer een paar keer per jaar een concrete activiteit. Het maakt niet zoveel uit wat, zolang het maar bij het dorp past. Maak het vooral gezellig en informeel. Zet niet het technische en complexe centraal, maar het contact met inwoners en wat je concreet samen kunt doen, bijvoorbeeld:

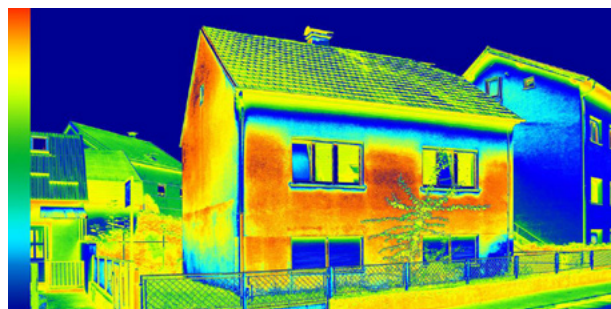
- Energiescans uitvoeren
- Informatie- of bespaarmarkt
- Met klusteams direct kleine maatregelen uitvoeren

Praktische actie voor meer draagvlak in Gasteren

“We merken dat de beste manier om dorpsbewoners te betrekken is door het organiseren van activiteiten en door praktische zaken aan te bieden. We hebben inmiddels twee opgeleide energiecoaches. Er zijn vijf mensen in opleiding als warmtescanner. *Gasteren Goed voor Elkaar* heeft een klusteam om meteen kleine maatregelen uit te voeren. We hebben bedrijven uitgenodigd uit de buurt die niet alleen komen spreken, maar ook tijd hebben om langs te komen bij mensen in het dorp. De gemeente Aa en Hunze heeft bespaartassen ter beschikking gesteld. Door deze concrete activiteiten, die we samen met andere partijen in het dorp organiseren, zijn we zichtbaar en creëren we een breder draagvlak.”

Uit een interview met Iris Koffijberg, werkgroep en penningmeester dorpsbelangen Gasteren

Noordlaren dicht de kieren

Dorpscoöperatie Noordlaren houdt een Winteractie voor inwoners van Noordlaren en omgeving. Inwoners kunnen meedoen met een warmtewandeling waarin met een warmte (infrarood) camera warmtelekken worden opgespoord. De kieren worden direct gedicht. Dit levert een onmiddellijke energiebesparing op. Zo simpel kan het zijn!

Uit Nieuwsbrief Energietransitie Drentsche Aa december 2022

Aan de slag in jouw dorp met het werkboek *Wij Doen Het*

- **Werkblad 01 Gebouwenonderzoek:**
Breng de gebouwen in jouw dorp in beeld. Wat zijn overeenkomsten en verschillen? En welke opvallende verschillen zijn van belang in de uitwerking naar een energieplan?
- **Werkblad 10 Erfgoed als inspiratiebron:**
Herontdek oude vindingen, op basis van het oorspronkelijke ontwerp van een gebouw en kennis over hoe met energie werd omgegaan kan vandaag de dag een inspiratiebron zijn voor veranderingen.
- **Werkblad 14 Energieoplossingen gebouwen:**
Ga na welke energiebesparende maatregelen geschikt zijn voor de gebouwen en monumenten in jouw dorp. Dat vraagt om zorgvuldigheid en maatwerk.
- **Werkblad 15 Energieoplossingen gebied:**
Ga na welke oplossingen voor energieopwekking en -opslag er bestaan voor jouw omgeving.

7

Energiemaatregelen: opwek

Zon-op-dak gaat voor

Zon-op-dak heeft de voorkeur. Ook voor panelen op het erf en uit het zicht is draagvlak. De potentie van hoofd- en bijgebouwen wordt waar mogelijk én wenselijk optimaal benut. Monumenten en andere historische gebouwen worden hierbij ontzien en er wordt rekening gehouden met het dorpsgezicht.

95% van de inwoners vindt zon-op-dak acceptabel.

Kleinschalig landschap, kleinschalige opwek

Daar waar dorpen collectief energie willen opwekken wordt er ingezet op kleinschalige opwekprojecten buiten het zicht. Een zonnedak heeft natuurlijk de voorkeur. Onder voorwaarden is er draagvlak voor kleine windmolens bij (agrarische) gebouwen, zoveel mogelijk uit het zicht geplaatst. Bij de realisatie hiervan wordt rekening gehouden met de kernwaarden

en karakteristieken van het gebied. Hierbij zijn rust, stilte en duisternis, natuur en biodiversiteit en het beekdalenlandschap de belangrijkste elementen die moeten worden ontzien.

84% van de inwoners vindt dat energieopwekking vanaf een afstand niet of slechts beperkt zichtbaar mag zijn.

Zonneweide Glimmen: opgewekt met meerwaarde voor natuur

De Energiecoöperatie Zonneweide Glimmen heeft een zonneweide van 1,8 ha gerealiseerd op een verweesd stukje grond aan de rand van het dorp. Op deze voormalige boomkwekerij levert de Energie Coöperatie Zonneweide Glimmen nu stroom voor zo'n 500 huishoudens. Ook de dorpschool en het dorpshuis zijn lid van deze coöperatie en krijgen hun zonnestroom van de zonneweide. Naast levering van zonnestroom zijn een goede landelijke inpassing en ecologische inrichting belangrijke pijlers in dit project. Een struweelwal, een bio-divers bos, een fruitboomgaard met oude noordelijke fruitrassen, bloemrijke graslanden en glooiende slootoevers moeten gaan zorgen voor meer gezoem, gezang en gefladder.

Uit: Nieuwsbrief Energietransitie Drentsche Aa juni 2022

Samenwerking boer en burgers

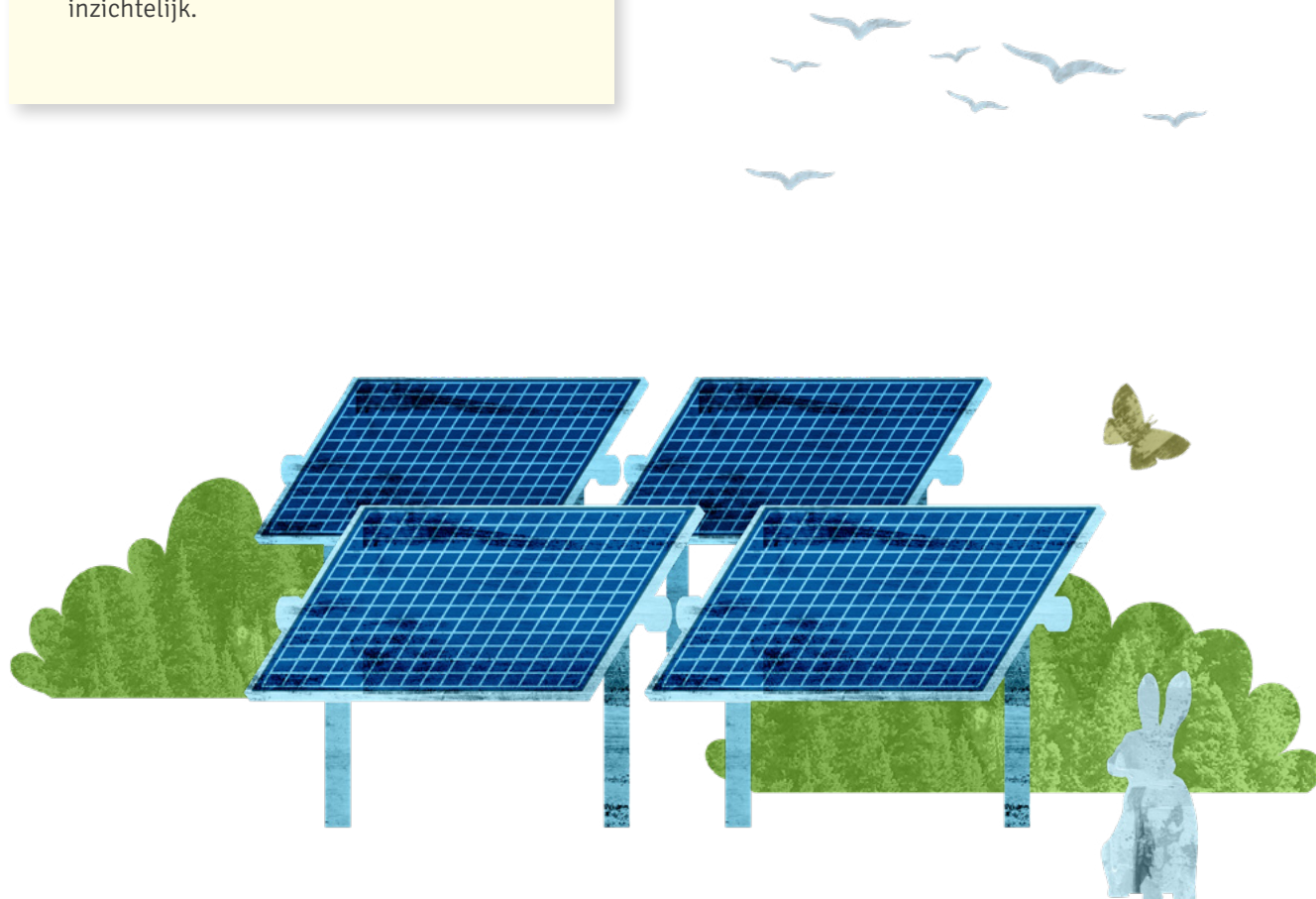
Landbouw vormt traditioneel gezien een belangrijk onderdeel van het landschap, het erfgoed en de samenleving van het Drentsche Aa-gebied. Zowel agrarisch ondernemers als woningeigenaren staan voor grote opgaven. Agrarisch ondernemers zoeken naar manieren om hun bedrijf toekomstbestendig te houden, woningeigenaren naar manieren om te verduurzamen. Door het landbouwbedrijf niet als eenzijdig agrarisch te beschouwen maar ook als potentiële lokale 'energiebron' voor het dorp kan een win-win situatie ontstaan. Een situatie waarbij boeren en inwoners elkaar niets opdringen op maar samen zoeken naar mogelijkheden voor kleinschalige energie-initiatieven. Gedeeld eigendom draagt bij aan lokaal draagvlak en zorgt voor risicospreiding en het delen van lusten en lasten.

Aan de slag in jouw dorp met het werkboek *Wij Doen Het*

→ Werkblad 08 Energiepotentie:

Maak de mogelijke hoeveelheid energie die in jullie gebied kan worden opgewekt inzichtelijk.

8 Tot slot

Het project *Energietransitie en Participatie Drentsche Aa* ondersteunt de inwoners van een achttal dorpen in het Nationaal Park Drentsche Aa met het realiseren van hun ambities op het gebied van de energietransitie. Of het nu gaat om energie besparen, het realiseren van een collectief zonnedak, of het vergroten van het draagvlak onder dorpsgenoten. Laat je inspireren en bezoek de [website van het project](#). Inspiratie vind je ook in het door het Kenniscentrum Noorderruimte van de Hanzehogeschool ontwikkelende werkboek *Wij Doen Het! Samen energie steken in onze waardevolle gebouwen, dorpen en landschappen*. Je kunt het werkboek gratis downloaden.

Wil jij ook samen met jouw dorpsgenoten aan de slag en niet weet hoe te beginnen? *Ga naar het Servicepunt Klimaat- en Energieneutraal van de Natuur en Milieufederatie Drenthe*.

Als je informatie of advies nodig hebt voor het verduurzamen van jouw woning, neem dan contact op met het *Drents Energieloket*. Zij kunnen je helpen met gericht en onafhankelijk advies en weten meer van de verschillende subsidieregelingen. Je kunt ook contact opnemen met jouw gemeente. Wie weet is er een energiecoach in jouw dorp die je verder kan helpen.

Energie **transitie**
Drentsche Aa

Drentsche Aa: dit is waar ik voor stal!

Impuls Nationaal Park Drentsche Aa

Het project *Energietransitie en Participatie Drentsche Aa* is onderdeel van de kwaliteitsimpuls Nationale Parken 2021- 2023, die invulling geeft aan de ‘Standaard voor Nationale Parken nieuwe stijl’. Het Nationaal Park Drentsche Aa heeft hiervoor een driejarige subsidie ontvangen, deels vanuit het Ministerie van LNV en deels vanuit de Provinciale Staten van Drenthe. De kwaliteitsimpuls bestaat uit vier deelprojecten: Duurzaam Toerisme, Transitie Landbouw, Biodiversiteit en participatie en Energietransitie en participatie. De Natuur en Milieufederatie Drenthe en de BOKD geven met dit project invulling aan de laatste pijler. Dat doen zij in nauwe samenwerking met het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool Groningen.

Partners

Colofon

Tekst en redactie: Natuur en Milieufederatie Drenthe
Vormgeving: Buro1988, Jolanda Schachtschabel

